

12. Међународна филозофска школа Felix Romuliana 2011. Зајечар

Образложење теме: **Толеранција и њене границе**

Проблем толеранције има богату традицију у западној филозофији. Штавише, тај проблем је био централно питање у историји ране модерне и модерне политичке теорије. Писмо о толеранцији Џона Лока убраја се међу најбоље класичне одбране те идеје која је историјски настала у пороцесу развоја либералистичког учења о грађанско-демократском систему који би требало да омогући мирољубиву коегзистенцију појединаца и група које имају различите историје и идентитете, идеолошке, етичке, религиозне, културне, расне, етичке и полне. У оквиру традиционалне расправе, толеранција је схватана као питање односа између државе, с једне стране, и различитих уверења и начина живота који чланови друштва следе, с друге стране. Држава је означавана као као толерантна уколико не настоји да присилно измени или забрани слободно изношење тих уверења и њихово практиковање, све докле док њихови носиоци поштују исту такву слободу свих осталих субјекта грађанског друштва, другим речима све докле док они сами уважавају принципе на којима почива идеолошки, вредносни и културни плурализам. Но идеја толеранције укључивала је у себе не само унутардржавне већ и међудржавне односе. Ово последње везује се за крај века крвавих верских ратова који су раздирали европску политику, тј. За тзв. Вестфалски споразум чији су се аутори у лику великих сила издигли изнад остатака средњовековног политичког поретка и експлицитно иницирали установљење модерне суверене државе и новог светског поретка у који је био уграђен принцип не-интервенционизма. Увођење принципа не-интервенције имало је за циљ да се унутрашње ствари држава престану третирали као разлози за рат. Политички, верски и друштвени пореци држава могу се међусобно битно разликовати, али они не могу бити *casus belli*.

Но, било би погрешно третирали толеранцију као искључиво западну идеју. Ислам има своју традицију доктринарног и филозофског размишљања о оправдавању и границама толеранције. Будизам као једна од најстаријих етичких традиција такође нуди не само разноврсне изворе за оправдавање толеранције већ и најстарији историјски пример политичког режима традиције током владавине императора Ашока у трећем веку пре наше ере. Исто тако, конфучијанизам садржи филозофске аргументе за одбрану индивидуалне моралне аутономије која подупире толеранцију. Дакако да се ови видови толеранције разликују од западне идеје толеранције.

Иако је, као што се види, толеранција доста стара тема, њена актуелност није престала. Штавише у последњим деценијама, она, чини се, постаје горући проблем, како на глобално-светском нивоу, у односима између држава, тако и на унутардржавној равни.

Наиме, почетком 20. и почетком 21. столећа долази до великог продубљивања антагонизма између Запада и исламске цивилизације, што је довело до успона исламског фундаментализма и политике дихада. То је трансформисало политику Блиског Истока и нафтне економије. После терористичких напада 11. Септембра, ове тенденције уздрмале су безбедност САД и Велике Британије, као и њихове политичко-правне системе. И пре 11. Септембра помињан је “сукоб цивилизација”: Ислам против либералног Запада.

С друге стране, све се више расправља о сукобу, унутар либералних демократија, између већинске политичке културе и мањинских религиозних и културних заједница. Ова врста расправе постаје доминатно место у политичкој теорији и политичким коментарима на Западу, при чему се испољава брига не само у вези са евентуалним тероризмом и ратом, већ и поводом питања како интегрисати имигранте у либералну демократију. Иако не мали број западњака наставља да изражава толерантан однос према муслиманима и након 11. Септембра, било би неадекватно садашње стање ствари крстити климом изразитије толеранције. Одлука француске владе да се у име универзалистичког републиканизма и лаицизма забрани студентима да у јавним школама носе хијаб лежи у позадини уличних нередина у Паризу 2005. Убиство холандског филмског ствараоца Теа ван Гога од стране мароканског муслимана рођеног у Холандији изазвало је отворену и континурану конфронтацију између либералних секулариста и муслиманских заједница у Холандији. У једним данским новинама објављене су Мухамедове карикатуре, којима су прекршена исламска правила о графичком представљању овог пророка. Те карикатуре су су биле провокативније него што су то уредници датог листа предвиђали: оне су изазвале жестоке и гневне демонстрације широм муслиманског света, нападе на данску и норвешку амбасаду, губитак људског живота и жучне расправе о границама толеранције и смислу права на слободу изражавања.

Жучне расправе о толеранцији нису мимоишле ни бивше републике СФРЈ. То не треба да чуди, пошто је на тим просторима у недавној прошлости вођен крвави међуетнички рат. Пут ка нормализацији односа међу њима нужно подразумева и расправу о могућим облицима међусобне толеранције. За саму Србију је питање унутрашње толеранције од изузетне важности с обзиром на чињеницу да је она културно и конфесионално хетерогена земља која је онедавно увела либерално-демократски систем.

Начелно, узев пред свим западним и европским земљама које имају либерално-демократски систем поставило се питање у којој мери тај систем треба да се прилагођава културно-етничким особеностима различитих група, тј. У којој тачки то прилагођавање престаје да има интеграционе и задобија дезинтеграционе импликације. Другим речима, како изнаћи концепцију институција у коју ће бити уграђени механизми који делотворно спречавају како “тиранију већине, тј. Већинске културно-етничке популације, тако и “тиранију мањине”, тј. Мањинских културно-етничких популација. Толеранција чини разлику могућом; разлика пак чини толеранцију нужном. Али, сваки режим толеранције мора до одређене мере да буде сингуларан и јединствен како би био у стању да обезбеди лојалност својих субјеката и чланова.

С обзиром на речено, тешко би било порећи чињеницу да проблем толеранције није деактуализован, упркос напорима теоретичара модерног доба да га реше. Штавише, чини се да је он постао једно од најургентнијих питања наше савремености, јер живимо у свету у којем се та тема поставља не само као нешто што се тиче само појединачних држава, њених устава и закона, већ и нешто што се односи на читаво човечанство.

На теоријском плану, главни спор се води између процедуралиста и контекстуалиста. Први инсистирају на универзалним формалним аранжманима који важе у сваком времену и у сваком контексту, док други бране историјско и контекстуално објашњење толеранције и коегзистенције и оспоравају валидност универзалних стандарда.

Ова општа тема била би на самој Међународној филозофској школи Felix Romuliana (Зајечар) размотрена из више углова: Толеранција у западној политичкој филозофији; Да ли је западно-европски појам толеранције толерантан према незападним обрасцима толеранције и њиховим културним обрасцима; Либерална толеранција; Толеранција и идентитет; Како се односити према културама које не поштују толеранцију ни у односу према другим културама ни у односу према уверењима својих припадника (односно између либерализованих и нелиберализованих култура); Право на толеранцију и моћ.